

Ömer Faruk Çolak
İktisat ve Toplum Dergisi Editörü
ofc1962@gmail.com

Mahfi Eğilmez
Altınbaş Üniversitesi
mahfie@gmail.com

Serdar Sayan
twitter.com/Serdar_Sayan

Ekonomi Yönetiminde Sorun Var

Uzun bir aradan sonra, yeni bir formatla döndüğümüz Yuvarlak Masa Toplantıları'nın ikincisinde Editörümüz Ömer Faruk Çolak ve dergimizin kurucularından, Yayın Kurulu üyemiz Serdar Sayan'ın bu ayki konuğu Mahfi Eğilmez.

► **Ömer Faruk Çolak:** *İktisat ve Toplum Dergisi'nin değerli okurları, Yuvarlak Masa'nın Toplantısı'na hoş geldiniz. Bu ayki konuğumuz Mahfi Eğilmez. Mahfi Eğilmez'i size tanıtmaya gerek yok, hepimiz tanıyoruz. Ama şunu söylemekte fayda var; yaşadığımız bu olgular için "Türkiye'de ortaya çıkabilir, aman dikkat!" diyen az sayıda iktisatçı vardı, onların başında da Mahfi Eğilmez Hoca geliyordu.*

İktisat ve Toplum Dergisi'ni 11 yıldır takip eden okurlarımızla, Türkiye'nin adım adım krize

yaklaştığını ve sonuç olarak biriktire biriktire o noktaya ulaştığımızı deneyimledik. Bunu söylemekten hiç hoşlanmıyorum ama dediğimiz çıktı, demek durumundayım.

Bugünkü toplantımıza şöyle bir soruyla başlayalım istiyorum, ekonomide bu noktaya nasıl geldik?

► **Serdar Sayan:** *Mahfi Hoca'yı İktisat ve Toplum okuyucuları tanıyor eminim ama herkes tanıyor, tanıtmaya ihtiyaç yok lafi çok doğru değil. Televizyon programlarında sürekli analiz*

kasan bazı gazeteciler bile onun 2001 Krizi sırasında Merkez Bankası Başkanı olduğunu zannediyorlardı(!)

► **Ömer Faruk Çolak:** *Demek ki Merkez Bankası'nda bir değişim gerekiyor, Serdar.*

Mahfi Hocam, siz eski bir bürokratsınız; bununla birlikte üniversitelerde ders vermiş, yıllarca gazetelerde yazmış, ekonomi programları yapmış bir kişisiniz. Dolayısıyla siz, her iki taraftan da gözlem yeteneğine, gücüne, görüşüne sahipsiniz. Biz buraya nasıl geldik Hocam?

► **Mahfi Eğilmez:** Öncelikle beni bu tartışmaya davet ettiğiniz için teşekkür ederim. Buraya nasıl geldik? Zannediyorum, biraz önce sizin açılış konuşmasında değindiğiniz gibi biriktirerek geldik. Yani birdenbire gelmedik biz buraya. Bu, çok uzun yılların birikimi Türkiye’de; biz biriktiriyoruz biriktiriyoruz, sonra bir şekilde çözüyoruz. Tam çözemiyoruz ama bir şekilde o işten çıkıyoruz. Birtakım düzeltmeler yapıyoruz fakat bunları hep eksik bıraktığımız için tekrar birikmeye devam ediyor. Geçmişe şöyle dönüp de baktığımda 1970’lerde bozulan, 1980’de 24 Ocak Kararları’yla düzeltilen, sonra tekrar bozulan, 90’larda 94 Krizi’ne yol açan, tekrar IMF desteğiyle düzeltilen, sonra toparlanıp tekrar bozulan ve 2001 Krizi’ne yol açan bir ekonomik düzenimiz var. Böyle biriktire biriktire gidiyoruz ve hiçbirinde gereken düzeltmeleri tam olarak yapmıyoruz. En son örnek olan 2001 Krizi’ni baz alır, oradan itibaren ne yaptığımızı bakarsak olayı daha net göreceğiz. 2001 Krizi, bir bankacılık kriziydi ama sadece bankacılık krizi değildi; birçok etken tarafından destekleniyordu. Birçok oluşumun, birçok gelişmenin sonunda bankacılık krizi olarak çıktı ve biz buradan, güçlü ekonomiye geçiş programını IMF desteğiyle uyguladık. Bu programda ne yaptık? Bankacılık

sektörünü reforme ettik, iyi de bir reform yaptık gerçekten. Hemen arkasından bütçe açığımız çok yüksek olduğu için, düşürme yönünde bir mali disiplin adımı attık; çok önemli bir adımdı bu. Arkasından paradan altı sıfır attık, bu bir görüntü düzeltmesiydi. Aslında hiçbir etkisi yok ama moral etkisi vardı, yani o etkiyi de yarattık; o da önemli bir gelişmeydi. Bence o dönemin en önemli adımı Avrupa Birliği’yle tam üyelik müzakeresinin başlamasıydı. Bu hem beklentileri hem de gelişmiş dünyanın bize bakışını düzeltti. Bizim bu yatırım seviyesini koruyabilmek için gerekli olan tasarrufları dışarıdan ucuza, hatta bedavaya bulabilmemizin yolunu açtı çünkü hatırlarsanız o dönemde Türkiye’ye yılda 20 milyar dolar, hatta ilk yıl 22 milyar dolar doğrudan yabancı sermaye girişi oldu ki 1923’ten, yani Cumhuriyet’in ilanından 2005’e kadar Türkiye’ye gelen toplam yabancı sermaye o bir yılda gelenin yarısı kadardı. O kadar önemli bir yabancı sermaye girişi oldu. Buralarda yavaş yavaş Türkiye krizden çıktı, doğru bir yola girdi, kişi başına gelirini yükseltti, dünya ortalamasının üzerine çıktı. Sanki orta gelir tuzağından çıkacakmış gibi bir hava yakaladı ve biz buna güvendik. O dönemde cari açığımızdan daha fazla döviz girişi oldu Türkiye’ye. Cari açığımızın üzerinde bir

giriş yakaladık. İşte mesela varlık fonunu o zaman kurmamız lazımdı. Tabii biz iktisatçılar ilginç insanlarız, o dönemde böyle mi düşünüyorduk, hatırlamıyorum. Olay bittikten sonra geriye baktığımızda “böyle yapmış olmamız gerekirdi” diye bu analizleri şimdi yapıyoruz. O dönemde bir varlık fonu kurabilseydik, bu Hollanda hastalığı benzeri hastalıktan kurtulurduk. Biz, o zaman Türk lirasının aşırı değerlenmesine yol açan bir havaya girdik. Bu hepimizin de hoşuna gitti açıkçası, çünkü çok ucuza yaşadık. Otomobilleri, beyaz eşyaları ve daha birçok şeyi ucuza aldık.

1 dolar, neredeyse 1,5 TL civarındaydı ve yedi-sekiz yıl bu şekilde devam etti. Büyük refah artışı, büyük bir tüketim artışı yaşadık. Hata biraz orada başladı; Türk lirasının bugün bu kadar değer kaybetmesi ne kadar yanlış bir politikaysa, o gün de o kadar değer kazanması öyle yanlıştı.

Birinci hata burada yapıldı. İkinci ve önemli hatayı yapısal reformlara devam etmeyip tersine çevirmekle yaptık. Yani elimizde iyi kötü bir demokrasi vardı, elimizde iyi kötü bir hukukun üstünlüğü vardı. Bunlar Türkiye’de hiçbir dönemde tam olmadı ama biz son on yılda olanları da bozduk. Bunu nereden anlıyoruz? Bununla ilgili dünyada tarafsız, objektif kurumların yayınladığı

endeksler var. Türkiye sürekli değer kaybediyor, hepsinde geriye gidiyoruz maalesef. Yani hukukun üstünlüğü endeksi var, insan hakları endeksi var. Bir sürü endeks var hepsinde Türkiye geriye gidiyor. Dolayısıyla biz bütün bunları kaybettik. Ekonomiyle ilgisi var mı? Var. Çünkü yabancı yatırımcı buna bakıyor. Hukukun üstünlüğünün olmadığı bir yerde, demokrasinin geriye gitmeye başladığı bir yerde yatırım yapmıyor. Bırakın yabancı yatırımcıyı, yerli yatırımcı da buna bakıyor.

Biz bunları bozduk, bozmakla birlikte ekonomide de yanlış kararlar almaya başladık. Yani biz ekonominin normal giden yanlarını da bozmaya başladık. En son geldiğimiz resmi enflasyon %20'lerde, Merkez Bankası faizi %15'te, bankalar mevduata %14 faiz veriyor. Böyle bir yerde insanlar tasarrufu bırakıyor dolara dönüyor, altına dönüyor, ev alıyor, araba alıyor, müthiş şekilde mal alıyor. Hepimizin evi market deposuna döndü. Herkes üçer beşer kutu ayçiçeği yağı alıyor, zeytinyağı alıyor, bakliyat alıyor, stokluyor. Türkiye bir yandan da ithal girdi kullanan ve üretimin önemli bir kısmını ithal girdiyle yapan bir ekonomi. Kur yükselmeye başladığı zaman bunlar pahalı hale geliyor, enflasyonu etkiliyor.

Buraya nasıl geldik dediğiniz anda bu konuda kitap yazacak kadar malzeme var. Hâlbuki biz, o başladığımız yapısal reformları yapabilseydik, kuru da makul ölçüde hiç değilse içerideki enflasyon kadar değerlendirilmesine yol açacak bir düzeyde tutabilseydik, bir varlık fonu kurup fazla paraları, fazla dövizleri orada toparlayabilseydik, tahmin ediyorum bugünlere gelmezdik.

► **Serdar Sayan:** Bir de "ne pahasına olursa olsun inşaatı destekleyeceğiz çünkü inşaat bizim siyasi olarak ayakta kalmamızı sağlıyor" saplantısından, takıntısından hiç değilse makul bir süre sonra vazgeçilmiş olsaydı, ekonomide her şey daha iyi olabilirdi. Bu dönemin en önemli hatalarından biri bence inşaatın kayıtsız şartsız kayırılması oldu. Döviz getirmeyen bir sektörü böyle başka her şey pahasına desteklemek hem mevcut hem gelecek kuşaklar için ağır sonuçlar yaratacak bir yanlış oldu.

► **Mahfi Eğilmez:** Bu yaklaşımdan bir ara vazgeçiliyor gibi oluyor, altı ay-bir sene civarında bu şekilde ilerliyoruz; sonra dayanamayıp bugün olduğu gibi faizleri bastırarak oraya geri dönüyoruz. Sanki inşaatsız kalkınamazmışız gibi. Tabii Türk lirasının dış değerinin sabitleşmeye gittiği o yedi-sekiz yıllık dönemde bir takım başka şeyler de oldu.

Üreticiler üretmekten vazgeçip ithalatçı konumuna geldiler. O da zaten iyi kötü yürüyen, çok parlak olmayan yerli üretimin bir miktar daha bozulmasına yol açtı. Şimdi onu tersine çevirmek için adım atıldığı söyleniyor, kurun yükselmesine izin vererek. Ama bu o kadar kolay değil tabii.

► **Ömer Faruk Çolak:** Serdar, "Buraya nasıl geldik?" sorusunu sana da sorayım.

► **Serdar Sayan:** Ben de Mahfi Hoca'nın aşağı yukarı bütün değerlendirmelerine katılıyorum. İnşaat konusunu, onun da bildiğini ama sayarken atladığını düşündüğüm bir husus olduğu için ekledim. Sorunların birikimli olarak büyüdüğü konusunda da tabii ki hemfikiriz fakat ben bunun son dönemde çok ivme kazandığı ve önceki dönemlere göre günah payının daha fazla olduğu kanısındayım. Mesela ben de, 2001 Krizi sonrasında makroekonomik istikrarın restore edilmesini takiben, orta gelir tuzağını aşmanın eşğine kadar geldiğini düşünüyorum Türkiye'nin. Hatta o dönem yaptığımız, yazdığımız, çizdiğimiz şeyleri hatırlıyorum. "Artık orta gelir tuzağındayız, bunu aşmak için işte ihraç ürünü bileşimimizi değiştirelim; aman biraz daha katma değeri daha yüksek teknoloji ürünlerine geçelim" falan türü şeyler yazıyorduk. Bazen eski yazılarıma bakıyorum da, o

dönemde hakikaten tünelin ucunda bir ışık görüyoruz. Türkiye'nin bir üst lige geçişi mümkün gözüktüğü için, hani biraz daha itsek olabilir mi gibi gözüktüğü için umutlanmıştık. Maalesef olmadı. Üst lige terfiden vazgeçtim, orta gelir tuzağı kaygılarını duyduğumuz yerde bile tutunamadık. Ben artık "orta gelir tuzağından" değil, "orta gelir kızıağından" kaygılıyım diyorum. Çünkü artık kişi başına gelir sürekli aşağı gidiyor. Bu sene Türkiye'nin uluslararası kişi başına gelir sıralamalarındaki aşağı yönlü kayışı rekor düzeyde olacak. Yani sadece hukukun üstünlüğü, insan hakları sıralamalarında değil, kişi başına gelir sıralamasında da memleketin gidişi sürekli aşağı yönde. Yoksullaşılıyor ve Üçüncü Dünya'laşıyoruz.

Arada 2008-2009 Küresel Finans Krizi gibi başka dönüm noktaları da var ama ben 2013'ün ayrı bir dönüm noktası olduğunu düşünüyorum. Süreç birikimli ama popülist ve otoriter ton Gezi'den sonra arttı. Çünkü Gezi aslında iktidara, yalan propagandanın gücünü çok net gösterdi. Toplumun hiç de küçük olmayan bir kısmının, toplantı masaları başında uydurulmuş akla havsalaya sığmayacak yalanlara inandırılabilceğini ve tepkilerinin manipüle edilebileceği mesajını verdi Gezi. Kabataş yalanından başlandıktan sonra, yalanın

dozu ve sıklığı feci şekilde arttı. Arttı çünkü siyaseten kolay ve arzu edilir olan ama ekonomik ve toplumsal riskler barındıran adımlar yalan propagandayla kamuoyuna satılabilir mesajı alındı. Yani günlük siyaset açısından avantajlı ama ileride sorun çıkaracak politikaları seçmek daha kolay hale geldi diye düşünüyorum. Şimdi Türkiye'de artık hiçbirimiz ürün bileşenini değiştirelim, katma değeri yüksek ürünlere geçelim gibi konuları konuşmuyoruz. Gündemin ağırlığı ve temel sorunlar altında boğulma hissi daha orta ve uzun vadeli sorunları, tercihleri tartışmaktan alıkoyuyor bizi. Ben kendi payıma, bunları yazıp çizdiğimiz dönemdeki ürün bileşimine de, kişi başına milli gelir seviyesine de, hatta yatırım iklimi ve eğitim, hukuk vs.'nin kalitesine de razıyım.

Ürün bileşeni sürekli hem katma değer açısından hem teknoloji içeriği açısından kötüleşiyor. "Suriyeliler gelmeseydi sanayi ayakta duramazdı" diyen siyasetçiler var ama bilmiyorlar ki, Suriyeliler sayesinde ayakta duracak türde sanayi yoksullaşmadan başka bir şey getirmez. Bilmiyorlar ki, Suriyelilerin eğitim düzeyi, beceri düzeyi Türk nüfusun ortalamasının bile altında –ki Türk nüfusunun durumu zaten parlak değil ve Suriyelilerin ve diğerlerinin varlığı o düşük ortalamaları bile daha da

aşağı çeken bir unsur. Bozulan makroekonomik istikrarla da birleşince bu doğal olarak üretim ve ihracat bileşimine yansıyor. Kurdaki vahşi yükselişin ihracat üzerinde ne kadar etki yapacağından emin değilim henüz. Yani enflasyona yol açarak dar gelirli, işsiz, sabit gelirli kesimi vuracağı kesin ama yararlanması umulan kesimler, ne kadar yararlanacak ondan da emin değilim. Mahfi Hoca'nın da işaret ettiği ithal girdiye bağımlılık ışığında, kurdaki yükseliş ithal girdiyi de daha pahalı hale getiriyor. Dolayısıyla değersiz TL toplamda ne kadar rekabetçi avantaj sağlayacak bilmiyorum. Gerçekten rekabetçi avantaj yakalayacağı kesin olan ürünler tekstil gibi, hazır giyim gibi ithal girdi bağımlılığı düşük olan ama aynı zamanda katma değeri ve teknolojisi de düşük olan ürünler olacak. Yani toplam ihracatımızdaki payları düşük olduğu için orta gelir tuzağından çıkamıyoruz dedirten ürünler ve sektörler avantaj sağlayacak. Bunun bedeli de Türkiye'nin (bu kanaldan da) yoksullaşması olacak.

Türkiye bir zamanlar, bizim bu orta gelir tuzağından endişe duyduğumuz, nasıl aşacağız diye kafa yordığımız dönemde orta teknoloji ürün ihracatçısı bir ülke olarak anılıyordu. Şimdi korkarım o pozisyonu da kaybedecek. Bir yandan iş gücünün beceri, eğitim bileşimindeki kötüleşme,

bir yandan da izlenen para politikası sonucunda yükselen kurlar, ülkenin kaynaklarını katma değeri düşük ve ihracat performansı ancak fiyat rekabeti yoluyla artırılabilir olan harcıalem ürünler üreten sektörlerle kaydırıyor. Sonuçta memleketin daha sofistike ürünler üretip ihraç etme, yani zenginleşme kapasitesi iki kanaldan da azalıyor. Bunun şaşmaz bir anlamı var. O da toplumun yoksullaşması. Nitekim bu süreç gözlerimizin önünde cereyan ediyor. Şimdiden başladık zaten ama ben önümüzdeki dönemde 2007'deki yani Küresel Finans Krizi öncesindeki refah dönemini, hem ekonominin bütün göstergeleri açısından hem de toplumsal göstergeler açısından giderek daha çok özleyeceğiz önümüzdeki dönemde diye düşünüyorum. Cumhuriyetimizin 100. yılına müreffeh ve iç barışın hâkim olduğu bir toplumun gururlu üyeleri olarak giremeyeceğiz korkarım.

► **Ömer Faruk Çolak:** Ben de sizin söylediklerinizin tümüne katılıyorum. Birkaç küçük ekleme yapacağım. Sıraladığınız nedenlerin tümünün krize yol açtığını ya da altyapısını oluşturduğunu düşünüyorum. Özellikle 2010 Anayasa oylaması sonrası Türkiye'de kurumsal yapılanmada ciddi bir erozyon başladı. O erozyon esasında gözle görülür bir hal almıştı

ama nedense pek görülmedi. Örneğin 2010 yılı Anayasası, arkadan 2011 yılı seçimi, sonra 2013 yılında Gezi Olayları, 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi, 2015'te iki tane genel seçim, 2016 radikal dinci darbe teşebbüsü, 2017 Anayasa oylaması, 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi, 2019 Yerel Seçimi'yle birlikte 2010'dan bugüne yaşadığımız otoriterleşmeye geçiş süreci şunu gösterdi ki sermaye sınıfının "tek parti iktidarı istikrardır; ekonomide istikrardır, siyasette istikrardır" söylemi yanlıştır. Tek parti iktidarı tek başına istikrar demek değildir; ne ekonomide ne de politikada istikrar yaratır. Az önce saydığım, arka arkaya yapılan seçimler yalnızca belirsizlik yaratmadı, aynı zamanda 2010 Anayasası'yla beraber gelişen süreçte Türkiye'nin kurumsal yapılanması hukuktan ekonomiye ciddi şekilde zayıfladı. Geçmiş dönemi vesayet rejimi olarak niteliyorlar, esasında bu çok kötü bir söylem; çünkü geçmiş dönemdeki rejim, esasında denetimin olduğu bir sistemdi. Denetimin olmadığı bir ekonomi, kapitalizm de olsa ilerleyemiyor; kulvarı ve kuralı olan kapitalist sistemler iyi işleyebiliyor. Aksi takdirde sorunlar çıkıyor. Bence bugün bu noktaya gelmemizin en önemli nedeni kurumsal yapılanmanın zayıflaması. Biraz önce Mahfi Hoca'nın, enflasyon karşısında bireylerin

altına, dövize, dayanıklı tüketim malına, gayrimenkule yöneldiğini söylemesi beni Friedman'ın para talebi fonksiyonuna götürdü. Çünkü Friedman bunların hepsini para talebinde para ikamesi araçlar olarak görüyordu. Bizim halkımız, yurttaşlarımız da Friedman'ı okumadan okumuş gibi davranıyordu. Hatırlarsınız, özellikle 90'lardan, hatta 80'lerden önce çalışma hayatına adım atan çocuğun ilk yaptığı şey taksitle buzdolabı, çamaşır makinesi almaktı çünkü evleneceği zamana kadar o fiyatlar katlanacaktı. Bunu kendini korumak için yapıyordu. Türkiye yeniden böyle bir sürece girdi ve Mahfi Hoca'nın da söylediği gibi süreci tersine çevirmek pek de kolay olmayacak. Tersine çevirebilmek için, son on yıldır yapmış olduğumuz birçok şeyi tersine çevirmek gerekiyor.

Son bir yıldır özellikle faiz üzerindeki hatalar inanılmaz boyutta; bunu lisanstaki öğrenciler yapsa eminim para dersinde birçoğumuz bırakırız. Bizim yıllardır yaptığımız saptamaları artık herkes yapıyor. Daha doğrusu öğrendiler, dile getiriyorlar. Ama çözüm konusunda burada da bir ayrışma var, diye düşünüyorum. Bu girdaptan kurtulmak için kısa vadede ne yapabiliriz? Hükümetten ziyade, biz ne yapabiliriz? Sonra uzun vadeye geçelim.

Her ayrıntısı titizlikle çözülmüş
kusursuz Braas Çatı Sistemleri ile
evinizde konforu hissedin.

BMI BRAAS

☎ 0262 751 2491
bmigroup.com/tr

► **Mahfi Eğilmez:** Sevgili Hocam, ben kısa vade ile uzun vade ayırımını pek sevmiyorum, çünkü Türkiye'nin işleri öyle kısa vadede çözülecek işler değil.

► **Ömer Faruk Çolak:** Hocam şunu söylemek istiyorum; üretici üretim yapmaktan vazgeçiyor çünkü ara girdi kullanıyor. Ben yayıncılık sektörü için söyleyeyim, kâğıt fiyatları son bir ayda iki katına çıktı ve bizim şu an düşündüğümüz şey şu; önümüzde süreçte basılması gereken kitapları basalım mı, basmayalım mı?

► **Mahfi Eğilmez:** Evet, doğru. Kısa vadede yapılması gereken bir takım işler var ama bunları kısa vadede yaptıktan sonra sanki olaylar çözülmüş gibi oluyor. Kısa vadede atılacak adımların bize orta ve uzun vadede atmamız gereken adımlar için zaman kazandırması gerekiyor. Bizim buna böyle bakmamız lazım.

Birinci adım, bence hiç zaman yitirmeden faizi artırmak olmalı. Derhal Merkez Bankası'nın faizi %15'ten %25'e çekmesi lazım ki bu kanamayı durdurabilsin. Faiz de geçici çözüm, hiçbir zaman kesin çözüm değil. Faizi artırdınız ama aynı modelle devam ediyorsanız bir süre sonra yine aynı noktaya gelmeniz kaçınılmaz. Son günlerde açıklanan politika değişikliğini gösteren bazı sloganlar var. Hakikaten politika değişti mi, değişmedi mi? Bunu da bilmiyoruz. Bu

da çok ilginç bir olay. Benim çok dikkatimi çekiyor bu. Türkiye'de ülkede plan ve programlar var. Her ne kadar eski ciddiyetini kaybetse de bir takım programlar var. Orta vadeli program var. Orta vadeli program üç ay oldu açıklanmalı herhalde, burada net olarak bazı hedefler var. Şimdi programda olmayan bir hedef çıktı ortaya. Merkez Bankası Başkanı açıkladı bunu. Hükümetin hiçbir programında olmayan, hepimiz için sürpriz olan, dinleyen herkes için sürpriz olan hedefi açıkladı. Nedir o hedef? Biz faizi düşüreceğiz ki kur yükselsin, kur yükselince cari açık düşer, cari açık düşünce enflasyon da düşer. Mesela böyle bir şey bizim ne planımızda ne programımızda vardı. Sonradan ben bu hedef için "öyle bir şey yok" denecek diye beklerken, devletin en üst kademeleri de bu açıklamayı desteklediler. Dolayısıyla böyle bir programımız olduğunu anladık. Hemen arkasından Çin'le ilgili bazı açıklamalar geldi. Biz bu yoldan gidip kuru bir süre sonra sabitleştireceğiz; sabit kur politikasını izleyerek Çin gibi biz de ihracatımızı artıracacağız. Bunlar doğru şeyler değil, planlı programlı da değil. O gün aklımıza esen her şeyi söyleyemeyiz, söylediğimiz zaman belirsizliği kat kat artırıyoruz. Bu açıklamalardan sonra Türkiye'nin CDS primi 380'lerden 480'lere çıktı, yavaş yavaş kurla birlikte arttı.

Unutmamak lazım, kurun Türk lirasının aşırı değerlenmesine yol açmasının dışında, 2002'de, 2003'de ya da 2008-2010 arasında uyguladığımız programa baktığımız zaman belirsizliklerin minimum seviyeye indiği bir yerdedik. Kurun sabitleşmesi de aslında belirsizliği kaldırmıştı. Hiç öyle sürpriz yoktu ekonomide o dönem. Böyle yeni açıklamalar falan da yoktu. Türkiye belli bir programla devam ediyordu. Belirsizliklerin kalktığı yerde birçok şey bir arada çözümlüyor. Sizler çok iyi biliyorsunuz makroekonomide öyle beş hedefi aynı anda tutturmak gibi bir şey yok. Yani bir hedef seçeceksiniz kendinize, öbür hedeflerden zarara uğrayabilirsiniz. Enflasyonu düşüreceksiniz, o zaman biraz büyümeden fedakârlık etmeniz lazım. Bunlar hep birbiriyle çelişen hedefler. Ama bir gün öyle bir noktaya gelinir ki beklentiler düzeler, gelecekle ilgili beklentiler olumlu olarak evrilir; o anda hedefler birbiriyle çelişkili olmaktan çıkar. Türkiye bunun en tipik örneği.

2003'ten sonra yaşadığımız belirsizlikler ortadan kalkınca hem Türkiye hızlı büyüdü, hem enflasyonu düştü, hem faizleri düşürme imkânı ortaya çıktı, hem ihracatı arttı, birçok şeyi aynı anda becerebildik. Şimdi bizim kısa vadede yapması gereken şey, her şeyden evvel uzun vade-kısa vade demeden

bir risk envanteri çıkarmak. Türkiye'yi riskli konuma sokan, dışarıyla ilişkilerini bozan neler var? Yatırımcı ilişkilerini bozan neler var? Bunları alt alta yazmamız lazım. Bunlar sadece ekonomik değil. Mesela komşularla ilişkiler, dış politika bunların hepsi var. Sonra bunların içinden kısa vadede çözülebilecek olanlara girişmemiz lazım. Mesela birincisi bu faiz meselesini çözmemiz lazım, faizi artıracamız. İkincisi, beklentileri düzeltecek şeyler yapacağız, yani öyle belirsizlikler yaratmayacağız. Tam tersine yaratılmış belirsizlikleri gidereceğiz. Bunlar açıklamalarla da olur. Fakat tabii biraz önce Ömer Faruk Hoca'nın değindiği gibi, kurumlar o kadar itibar kaybına uğradı ki sözlü açıklamalarla beklentileri düzeltmek de artık çok kolay değil. İnsanlar üzerindeki inandırıcılıklarını kaybettiler. Ama yapılması gereken şeyler biraz bunlar. Örneğin teşvik sistemini ele almak lazım ama bunlar uzun vadeli işler. Bence Türkiye'nin hemen oturup bir plan hazırlaması, kısa ve uzun vadede yapacağı şeyleri bir araya getirip açıklaması lazım. Bence belirsizliği ortadan kaldıracak tek şey budur. Yani şunu demesi lazım bir, yargının bağımsızlığına geçiyoruz, üç ay içerisinde bunun kanununu çıkaracağız ve düzenlemelerini yapacağız. İki, demokrasiyi

daha iyileştirmek için şunları yapacağız, insan hakları için bunları yapacağız. Bu planı açıklaması lazım Türkiye'nin. Bu planı açıklarsanız ve de işte faizi artırarsanız o zaman bu belirsizlik büyük ölçüde ortadan kalkar.

► **Ömer Faruk Çolak:** Serdar sen ne dersin?

► **Serdar Sayan:** Mahfi Hoca'nın dediklerine katılıyorum ama ben daha özet olarak söyleyeyim. Bence son 8-10 yılda yapılan her şeyin tersine çevrilmesi lazım. Hükümet bu sürede ne yaptıysa onların hepsini ama hepsini tersine çevirmeli. Tersine çevireceğini de ilan etmesi ve bu tersine çevirme işini, devlet ciddiyetiyle davranmaya başlayarak, kararlılıkla yapacağını hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunu inandıracak şekilde duyurması lazım.

► **Mahfi Eğilmez:** Ben uzun uzun anlattım ama Serdar Hoca kestirmeden olayı bitirdi. Budur gerçekten.

► **Serdar Sayan:** Bence öyle, evet.

► **Ömer Faruk Çolak:** Hocam, ben de kısa bir ekleme yapmak istiyorum. İlginç bir gözlemim var. Ben parayla ilgilendiğim için yıllardır Merkez Bankası'nı elimden geldiği kadar takip ederim. Merkez Bankası'nın 2001 Krizi sonrası atanan başkanı Süreyya Serdengeçti,

2003 yılında uygulanan zımni-örtük enflasyon, ardından 2006 yılındaki açık enflasyon hedeflemesinin temelini oluşturdu. 2006 yılında Durmuş Yılmaz geldi, 2011'e kadar başkanlık yaptı ve enflasyonun en düşük olduğu dönemi gördük.

Ondan sonraki yılların bir özelliği var, 2011 yılında atanan başkandan itibaren hiçbir başkan Merkez Bankası kökenli değildi. Son Merkez Bankası kökenli başkan, Sayın Durmuş Yılmaz'dı. Ondan sonra gelen başkanlar hep dışarıdan gelmiş, bir süre Merkez Bankası'nda çalışmış, başkan yardımcısı olmuş, para kurulu üyesi olmuş ondan sonra atanmış. Bence kurumların geleneği önemlidir. Bunun en açık örneğini dün Biden'da gördük. Trump'ın atadığı FED başkanını dört yıl daha başkan atanması için kongreye önermeye karar verdi. Bakın, karşı partinin atadığı Merkez Bankası Başkanını öneriyor. Bu çok önemli bir şey.

► **Mahfi Eğilmez:** Ömer Faruk Hocam, üstelik biliyorsunuz Amerika'da bürokratlar da partili. O Merkez Bankası Başkanı Cumhuriyetçi. Bizde öyle değil ama, orada öyle de bir durum var.

► **Ömer Faruk Çolak:** Biz ne yaptık? Biz tam aksini yaptık. Böyle bir olguyu vesayet rejimi deyip yok ettik. Üstelik yerine yenisini koyamadık.

Standart Sapmalar

Gary Smith

İnsanlık olarak belirsiz bir dünyayı daha kesin hale getirmeye ve öngörülemez olanı tahmin etmeye çalışıyoruz. Bu da bizi istatistiksel aldatmacalara açık hale getiriyor. Smith bu kitabında, hikâyeler ve eğlenceli örnekler kullanarak iyiyi kötüden ayırmamızı sağlıyor.

Türkiye'de ve Dünyada Kadın Araştırmaları

Asuman Altay (Editör), Esin Aslanpay Özdemir (Editör),

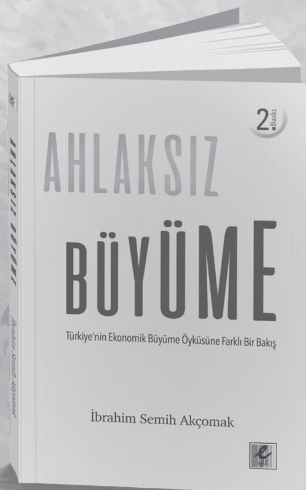

Bugün dünyada kadın hakları bağlamında, özellikle kanuni düzenlemeler kapsamında önemli yollar kat edilmiştir. Bunun toplum sosyolojisine yansımaları birçok ülkede sorunlu olsa da bu düzenlemeler kapsamında cinsiyetler arası eşitsizlikler sıklıkla gündemde tutularak kazanımlar elde edilmeye çalışılmaktadır.

Yaşamın pek çok alanında kadınların karşı karşıya kaldıkları sözü edilen sorunların disiplinlerarası bir perspektifle kavranmasını ve çözüm önerileri sağlamayı amaçlayan bu kitabın, konunun ilgilileri açısından bir referans kaynak olmasını umuyoruz.

Ahlaksız Büyüme

İbrahim Semih Akçomak

Ekonomi büyüdü; ahlaksızca. Ve bir ahlaksız büyüme sürecinden diğerine sürüklenirken herkesi bir kara delik gibi içine çekti. Ahlaksız büyüme kimisine erzak torbası, kimisine iş, kimisine maaş zammı, kimisine kömür yardımı, kimisine faiz rantı, kimisine arsa rantı, kimisine de sattığı oylar karşılığında para olarak döndü. Bu nedenle de bu ahlaksız büyümeye toplum olarak göz yumuldu. Kimse yalana, haksızlığa, hukuksuzluğa sırf kısa dönem kazançlar için dur diyemedi; sonuçta herkes bu ahlaksız büyüme sürecinin bir parçası oldu.

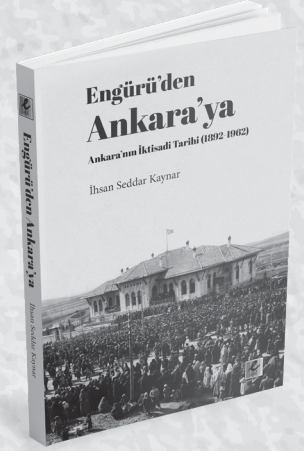
Doç. Dr. Semih Akçomak, 4 ayda ikinci baskısının yapıldığı Ahlaksız Büyüme'de, 2000 sonrası filizlenmeye başlayan ve son 15 yılda hızlı bir şekilde gelişen son büyüme sürecini inceliyor.

ÖNE ÇIKANLAR

Engürü'den Ankara'ya

İhsan Seddar Kaynar

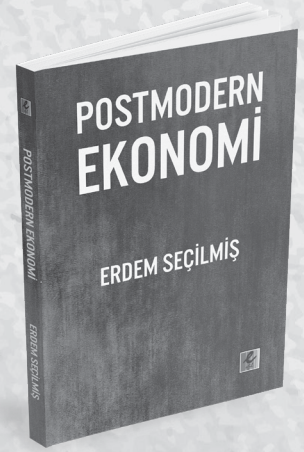
Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olma serüvenine tanıklık ettiğimiz Ankara'nın sancaktan metropole doğru evrilmesi, belgeler ve arşiv görüntüleri ile destekleniyor. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde sanayi, tarım, hayvancılık, kültür, sanat gibi alanlarda ne'vi şahsına münhasır bir kent dokusunu yaratmayı başaran Ankara'nın, sıradan bir Anadolu kırsalından bir başkente dönüşümü, tarafsız ve bilimsel veriler ışığında okuyucuya ulaştırılıyor. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk milletine mirası olan Ankara'nın dönem dönem iktisadi hareketleri, dalgalanmaları, atılımları ile idari yapıda dönem içinde değişen, gelişen ya da gelişmeyen yönleri yalın bir dille ele alınıyor.

Postmodern Ekonomi

Erdem Seçilmiş

Bretton Woods sisteminin nihayeti, barındırdığı çoklu formlar nedeniyle özünde istikrarsız olan libidinal yükün önündeki son setin de yıkılmasına neden olmuş ve ekonomik buhran sürekli bir olasılık haline gelmiştir. Bu kaotik ortamda teknolojiye atanan temel işlev uzam ve tarihsellik arasındaki ilişkiyi bozunuma uğratarak yeniden bölüşümü kronotopik çerçeveden müstakil kılmaktır. Zamandan ve uzamdan azade kalan tüketicinin kaderi kaçınılmaz şekilde tüm gelir ve servetini kaybetmektir. Bu nedendir ki postmodern duruma mündemiç olan yoksulluk her zaman ve her yerde bir bölüşüm problemidir. Bu kitap işaret edilen problemin kökenlerine ilişkin bir arayışın çıktısı olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de Mali Baskınlığın Finansal Sisteme Etkisi

Mehmet Mert Türk, Salih Barışık

Kitap özet olarak, finansal sistemin farklı kısımlarını temsil eden ekonomik yapılar ile kamu borçlanmasının neden olduğu mali baskınlık arasındaki nedensellik bağının varlığını ve bu nedenselliğin yön ve etkilerini araştırmayı amaçlamaktadır. Literatür incelendiğinde Türkiye ekonomisi için mali baskınlık ve finansal sistem bağının kurulduğu çalışmaların azlığı nedeniyle, alanında yapılan öncül çalışmalardan ayrılmaktadır.

Cumhuriyet kurulduğunda, Osmanlı'dan devraldığı kurumsal yapılanmayı yıktı geçti. Sanki dozerle üstünden geçti, gitti. Ama yerine öyle bir kurumsal yapılanma kurdu ki biz hala onun nimetlerinden faydalanıyoruz. Bir tanesi de Merkez Bankası'dır. Osmanlı'nın merkez bankası yoktu, Bank-ı Osmani Şahane, İngiliz-Fransız sermayeli banka, merkez bankası işlevini kısmen görüyordu. Mustafa Kemal 1930'da kanunu çıkarmış; 1931'de TCMB faaliyete geçmiş. Üstelik de o tarihte bağımsız olsun diye anonim şirket yapmış. Şimdi tutup da buna vesayet rejimi demek hakikaten az bilmekten geçiyor. Tersine çevirmek gerçekten önemli. Evet, kısa vadede faiz bir silah ve silah etkisini gösteriyor. Biz bunu 2001 Krizi'nde gördük. 10-15 gün faizler %10000'ler falan oldu. Sonra aşağı doğru indi. Biz 2002'de pozitif büyümeye geçtik. O zaman uzun vadeyi biraz daha konuşmak lazım. Çünkü uzun vadede, örneğin; bir ihale yasası var ki bütün ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen bir yapı gösteriyor. Uzun vadede bunlarla da uğraşmamız gerekiyor diye düşünüyorum. Siz buyurun Mahfi Hocam.

► **Mahfi Eğilmez:** Hocam, başka ülkelerde olabilir de Türkiye'de uzun vade ve kısa vadeyi birbirinden ayırmak çok kolay değil. Mesela İngiltere'de ayrılabilirsiniz.

Çünkü onların büyük ölçüde demokrasi, hukukun üstünlüğü veya eğitim gibi bir takım sorunları yok ya da minimum düzeylerde. Türkiye'de bütün bunlar var. Dolayısıyla uzun vadeye geldiğimiz zaman işe buradan başlamamız lazım. Tekrar söyleyeyim, kısa vadede yapmamız gereken az önce bahsettiğim risk envanteri. Türkiye'nin sosyal alandaki, eğitimdeki, hukuktaki veya ekonomideki sorunlarını alt alta yazmamız lazım ve ondan sonra oturup buna göre bir plan yapıp bunu da açıklamamız, takvimlendirip günlere, aylara bölüp kamuoyuna ilan etmemiz lazım. İşte o zaman olay değişir. Yani kısa vadede belki faizi artırarak, risk envanterini açıklayarak, bu beklentileri düzenleyerek olayı biraz toparlama imkânımız var ama uzun vadeye geldiğimiz zaman bunları yapmamız lazım. Türkiye artık bütçe açığını kapatarak buradan çıkabileceği noktayı geçti. Bu saatten sonra, aradan yüzyıl geçmiş, Çin'i model alıp, ucuz emekle, ucuz tekstil ürünleri üretmeye çalışarak, ucuz bir takım sanayi ürünleri üretmeye çalışarak buradan çıkamayız.

Devlet Planlama Teşkilatı varken hatırlarsınız, iktisat komisyonları kurulurdu, şu anda onlara ihtiyacımız var. Türkiye tarım ülkesi pozisyonundan çıkıyor neredeyse. Tarım ürünleri ithal etmeye başladık. Çünkü çiftçi

yerinde durmuyor artık. Herkes İstanbul'a gelip yerleşmeye başlıyor. Bu sistemi nasıl tersine çevireceğiz? Nasıl düzeltereğiz? Bu konuların uzmanlarının bir araya gelip tek tek bu sorunlar üzerine çalışması lazım. Aynı şey sanayi ve enerji için de geçerli. Sonunda bütün bunları bir araya getirip "bunu nasıl bütçeleyeceğiz?"i konuşmak gerekiyor. Bunlara nasıl imkân yaratacağız? Nereden ne çıkaracağız? Bir bütünsellik içinde yaklaşmamız lazım. Yoksa tek tek şurada şu var, burada bu var; bunların üstüne giderek olmaz. Ben mesela orta-uzun vadede teşvik politikasından yararlanabileceğimizi düşünüyorum. Türkiye'nin en kötü ekonomi politikalarından birisi teşvik politikası. Son derece yanlış bir teşvik yapıyoruz. Biz herkese teşvik veriyoruz. Sektöre teşvik verilmeyen. Çok büyük bir hata bu. Tekstil sektörüne destek veriyoruz. Böyle bir sistem olmaz, bizim burada biraz Kore gibi yapmamız lazım. Yani biraz önce Serdar Hocam değindiği nokta çok önemli. Katma değeri yüksek, yüksek teknoloji ürünleri üreten şirketlere teşvik verip bunları dünya çapında marka ve şirket haline getirmemiz lazım. Kore bunu yaptı biliyorsunuz. Bütün devlet bu işe eğildi. Şimdi ben Kore'nin ürettiği televizyonlara bakıyorum, Japonya'yı falan sildiler.

Bunlar yapılabilir şeyler; Türkiye bu noktada. Artık mesela savunma sanayiinde bu tür adımlarımız var. Bunu diğer sanayiye de yaymamız lazım. Yani uzun vadede bu işlere girmemiz lazım. Ama bunlar dediğim gibi planla olur. Baştan oturulup yapılacak. Ben mesela -biraz siyasi olacak- muhalefet partilerinde de bu planlamayı görmüyorum. Bence muhalefet partilerinin oturup bir gölge kabine oluşturup iktidara gelirse neyi nasıl yapacaklarını bugünden hesaplamaları lazım. Aksi takdirde iktidara geldiğin gün “tarım politikasını nasıl yapacağız?” dersin çok geç kalmış olursun.

► **Serdar Sayan:** Çoktan başlaması lazımdı aslında. Bu şimdiden sonra yapılacaksa çok geç zaten.

► **Mahfi Eğilmez:** Mesela diyeceksin ki “Gel bakalım Serdar Hoca. Sen bu tarım işinden çok iyi anlıyorsun, şimdi kendine bir takım kur, iki ay içinde Türkiye’de tarımın sorunlarını tespit edecek bir rapor hazırla.” Bunlar çok zor işler değil. Ziraat odaları var, ziraat mühendisleri odası var. Bunlarla ilişkiler kurulup destek alınabilir. Böyle bir komisyon kurulur Türkiye tarımının sorunları tespit edilir ve bu sorunların nasıl çözüleceği tartışılır. Aynı şey bütün alanlar için geçerlidir. Uzun vade biraz sancılı bir dönem. Aynı

işi dediğim gibi muhalefet partilerinin de yapması lazım. Oraya oturduğu gün mesela bir program açıklayacaksın diyelim ki iktidar değişti muhalefet iktidar oldu. Daha o gün veya ertesi gün tarım politikam bu olacak, bu takvim içinde ben yola çıkıyorum demesi lazım. Bu mesela birden bire görüntüyü değiştirir. Dünyada da değiştirir, Türkiye’de de değiştirir; güveni artırır, belirsizliği giderir.

Onun için uzun vade bence biraz sancılı ve iş sadece ekonomik değil, belki en kestirme yolu bir yere kadar onla yapabiliriz. Serdar Hoca’nın demin çok ince bir tespitiyle belirlediği son üç-beş yılda yapılanların tersini, bunlar yapılmamıştır diye bir politika izlese belki bir adım atmış oluruz. Ama onların da desteklenmesi lazım. Burada keseyim çok uzun konuştum.

► **Serdar Sayan:** Yok Hocam, gayet güzel ve çok aydınlatıcı saptamalar bunlar. Kafamızdaki bir takım şeyleri sistematik biçimde toplama fırsatı veriyor bu tür toplantılar. Fakat şöyle bir durum da var diye düşünüyorum ben. Şimdi Faruk’un sorusu “vardığımız noktada kısa vadede ne yapmamız lazım, uzun vadede ne yapmamız lazım?” Bu soruyu cevaplamaya çalışırken bir dizi anlamlı öneri de çıkıyor ne yapılması gerektiğine dair. Ama bu anlamlı önerileri dinleyecek, dikkate alacak bir muhatap olsaydı zaten bu

sorunları konuşuyor olmazdık. Çünkü bizler yani bu ülkenin iktisatçıları, sosyologları, eğitimcileri herkes üstüne düşeni fazlasıyla yaptı. Yanlışların ne olduğunu söyledik hep. Düzeltme yollarına işaret ettik. Sorun bunları dinleyecek bir muhatap bulunmaması olduğu için, meslektaşların ya da diğer alanlardaki uzmanların uyardığı, “bunlar bunlar olacak” diye öngördüğü sorunların hepsini yaşadık biz. Bu uyarılar dinlenmediği için yaşadık. Şimdi bundan çıkmak için şunları yapalım dediğimizde de dinleyen yok. Benim sevdiğim bir fıkra vardır, biliyorsunuzdur belki. Fareler kediden çok şikayetçiymiş. Kedi her yere çok fazla müdahale ediyormuş, öyle ki fareler beslenmekte zorlanır hale gelmişler. Yiyecek ararken sürekli kediyle burun buruna geliyorlar falan. Sonunda bir toplantı yapıp “ne yapalım da bu durumu aşalım; aç kalıyoruz artık, gidişat iyi değil, ne yapacağız biz kediye karşı?” diye konuşmaya karar vermişler. Bir sürü görüş çıkmış falan ama hiçbirine ikna olmamış grup. Sonra bir fare çıkmış ve “Ben buldum,” demiş; “kedinin boynuna bir çan takalım, böylece yaklaştığını önceden duyar ve kaçarız.” Herkes beğenmiş bu fikri. Alkışlamışlar fakat sonra yaşlı bir fare söz almış. “Bir dakika o kadar heyecanlanmayın,” demiş “kedinin boynuna

çanı kim takacak?” Şimdi bizim meselemiz biraz bu. Yani durumu düzeltmek için atılabilecek adım çok ama bunların atılmasına ikna işini kim yapacak? Mesela enflasyon şahlanıp on milyonlarca işsiz, dar ve sabit gelirli insanı boğarken, faiz indirimlerini durduracak çanı kim asacak kedinin boynuna?

Temel bir sorun yasama, yargı, yürütme arasındaki kuvvetler ayrımının çok rahatsız edici bir şekilde, uygar bir ülkeye yakışmayacak bir şekilde kaybolması oldu. Eğri oturup doğru konuşalım. Biri bana Türkiye'nin bir çadır devletine benzeyen yönleri mi daha fazla, benzemeyen yönleri mi diye sorsa, benzemeyen yönlerini sayarak cevap vermeyi daha kolay bulacağım bir noktaya geldik maalesef. Benzemeyenleri saymak daha kolay çünkü liste daha kısa. Dolayısıyla devlet ciddiyeti lazım derken bunu kastediyordum. Mevcut rejim yeteri kadar test edildi ve işlemediği görüldü. Kurumlar çöktü. Bu yasama, yürütme, yargı erklerinin ayrılmasını sağlayacak bir parlamenter rejime ya da benzerine geçmek farz oldu. Bunu yapmak için de hakikaten, Mahfi Hoca'nın da dediği gibi hazırlıklı olmak lazım. “Hele bir seçimleri kazanalım, bir iktidara gelelim de sonra bakarız” demekle olacak bir iş değil asla bu. Şimdiye kadar başlamadıysa

zaten, o da vahim ama başlamadıysa bile bugünden tezi yok “tarımda ne yapılması lazım, sanayide ne yapılması lazım, inşaatta ne yapılması lazım; bu KÖİ'lere bol keseden verilen garantiler konusunda ne yapılması lazım, uluslararası tahkime kim gidecek, nasıl dilekçe verilecek, kim savunacak?” ve daha bir dolu soru konusunda çok ayrıntılı bir iş bölümü yapılması lazım. İşlerin düzeltilmesi elzem ama bunun belli bir takvim içinde makul bir süre içinde yapılması lazım. En azından on yılımız heba oldu gitti. Bizim çocuklarımızın da hayatları heba olmasın. Bakın Türkiye çok ciddi bir şekilde beyin göçü veren bir ülke haline geldi. En iyi eğitilmiş, en yetenekliler kaçıp giderken, gelenler eğitimsiz ya da çok az eğitilmiş. Bu uzun vadede başımıza iş açacak şeylerden biri. Üstelik de eğitim sistemi zaten çökmüş durumda. Ders verirken görüyoruz bunu. Çok incelemeye gerek yok. Her

sene önüme gelen çocuklar, bir önceki sene gelenleri mumla aratıyor. Nasıl liseyi nasıl bitiriyor bu çocuklar anlayamıyorum. Liseden de vazgeçtim, ortaokulda bilinmesi gereken şeyleri bilmeyen kuşaklar. Her sene giderek daha vahim hale geliyor. Dolayısıyla uzun vadede bunların yapılması lazım.

Yol uzun ama bir yerden başlamak lazım. Benim bir hocam vardı, Amerika'da doktora yaparken. Bir sömestr izin alıp Somali hükümetine danışmanlık yapmak üzere ayrılmıştı okuldan. Somali'den döndüğünde sordum nasıldı Somali diye. “Tarif edilemez bir yoksulluk içindeler” dedi. “Nüfusun bir bölümü karnını doyuramayacak durumda, resmen açlık çekiyorlar” diye de devam etti. “Peki ne yapmalarını önerdiniz” dedim. “Tasarruf oranını artırmalarını önerdim” dedi. “Karnılarını aç diyorsunuz, tasarruf oranını nasıl artıracaklar” diye

sorunca “evet ama bin millik bir seyahate bile çıkacak olsan, başlamak için o ilk adımı atman lazım, bir yerden başlamak zorundasın” dedi. O sözünü hiç unutmuyorum. Bir yerden başlamak lazım. Yani bu hasarın tamiri ne kadar sürer bilmiyorum, çok da iyimser değilim ama bir yerden başlamak lazım. Ama nereden başlayacağını bilmek önemli ve onun için de hazırlık yapmak gerekiyor. Sadece böyle seçim hazırlığıyla olmaz. Seçim sonrasına dair planları şimdiden ve ciddiyetle yapma gereği konusunda Mahfi Hoca'ya kesinlikle katılıyorum.

► **Mahfi Eğilmez:** Ömer Faruk Hocam bir şey söyleyeyim, Serdar Hoca çok önemli şeyler söyledi. Biz Allah'tan bin mil uzakta değiliz. Somali'ye göre çok daha iyi durumdayız. Hakikaten bazı şeyleri iyi organize ederek yola çıkarsak, hızla yol alırız. Hatırlarsınız bunu biz 2001 Krizi'nden sonra gördük. Çok iyi bir organizasyonla, o güçlü ekonomiye geçiş programıyla yola çıktık. Birden bire bize ciddi paralar yağmaya başladı, ilgi arttı, reytingimiz düzelmeye başladı, bir sürü şey yapabildik. Yine bunları yapabiliriz. Orada iyimserim ben, Serdar Hoca da iyimser zaten.

► **Serdar Sayan:** Doğru, iyi oldu Hocam bunun altını çizmeniz.

► **Mahfi Eğilmez:** Siz de iyimsersiniz o konuda, biliyorum. İkinci mesele de Hocam çok doğru bir noktaya değindiniz, kuvvetler ayırımına geçmemiz lazım diye. Bu, zannediyorum muhalefet partilerinin üzerinde en fazla ortak görüş ürettikleri konu. Fakat bendeki endişe şu; muhalefet, kuvvetler ayrılığına geçiş olayını çözünce sanki işler bitecekmiş gibi düşünüyor. Yani bu da büyük bir tehlike. Öyle değil. Demin dediğiniz gibi her alanda KÖİ projeleri falan sayarken aklına gelmiyor insanın. Bu birikimin yarattığı sorunları nasıl çözeceğiz? Bununla ilgili hazırlık yapmak lazım. Bir kısmını çözemeyebiliriz; mesela Suriye'yle ilişkiler ne olacak? Böyle mi devam edeceğiz biz? Yoksa bir adım atılacak mı karşılıklı? Bunlara olur veya olmaz dememiz lazım. Olamayacakları da, olacakları da bilmeliyiz. Onun için çok doğruydu, güzel tespit ettiniz. Araya girdim kusura bakma Hocam.

► **Serdar Sayan:** Estağfurullah Hocam, yararlı tamamlamalar oldu bunlar.

► **Ömer Faruk Çolak:** Mahfi Hoca ilk sorumuza yanıt verirken Avrupa Birliği'nin yarattığı olumlu havadan bahsetmişti. Ben, AB'ye tam üyelik görüşmelerine başlayan Türkiye için AB'nin bir çıpa olduğunu düşünüyorum 2011

yılına kadar. Hem ekonomik çevrelerde hem de toplumsal yapılanmada AB zımnı bir çıpaydı. 2011 yılında Suriye'yle ilişkiler bozulup sığınmacıların gelmeye başlamasıyla beraber AB zaten Türkiye'yle tam üyelik görüşmelerini resmi olarak olmasa da askıya almıştı. Almanyada bugün yeni kurulan hükümetin Türkiye'ye bakış açısı şu; üyelik söz konusu değil ancak iyi ortaklık, iyi bir müttefik olabilir. Bu göç meselesi hallolmadan da Türkiye'nin AB'yle ilişkisinin tam üyelik noktasına gelme ihtimalinin zayıf olduğunu düşünüyorum.

Yeni dönemde, krizden sonra uzun vadeyi konuşmak için Türkiye'nin bir çıpaya ihtiyacı var. Bu çıpa sadece enflasyon, milli gelir, büyüme gibi iktisadi bir çıpa olmamalı; tıpkı AB'nin yarattığı etki gibi toplumsal yapıyı da içeren, daha kurumsal bir çıpa olmak zorunda. Hala AB'nin bu çıpa için en iyi aday olduğunu düşünüyorum. AB'ye tam üye olmasak bile AB değerleri Türkiye için bir çıpadır. Türkiye bunun farkında mı, bilmiyorum. Türkiye'nin birlikte hareket ettiği ülkelerin hiçbiri demokrat değil. Hepsi otoriter rejimler. En iyisi hibrit rejimle idare ediliyor ve bunlar Türkiye için ne iktisadi ne de siyasi olarak geri plan oluşturabilecek ülkeler değil. Dolayısıyla ben AB'nin hala bizim için önemli olduğunu ve uzun vadeli bir

program, bir plan oluştururken de buradan ilerlememiz gerektiğini düşünüyorum. Mahfi Hoca'nın ihtisas komisyonlarıyla ilgili düşüncesine de yüzde yüz katılıyorum. Son iki planda ihtisas komisyonlarında yer almıştım. Oradaki tartışmaları görünce hatırlıyorum, bir hocamız dedi ki; buraya gelmeye gerek yok, zaman kaybı gibi duruyor.

► **Serdar Sayan:** Farukcuğum ben burada müsaadenle araya girip bir şey söyleyeceğim. Biraz önce tıpa tıp aynı sözcüklerle söyleyecektim laf karıştı. Türkiye'nin önemli sorunlarından biri de çıpasızlık. Yani AB eskiden olduğu kadar iyi bir aday değil çıpa olmak için ama hala en iyi aday. AB'nin çıpa olma kapasitesi sadece Türkiye'den kaynaklanan nedenlerle değil, AB'den kaynaklanan nedenlerden dolayı da büyük ölçüde azaldı. AB'nin kendi iç dinamikleri de bunu körükledi maalesef ama elde de daha iyisi yok. Buna kesinlikle katılıyorum.

Enflasyon hedeflemesi de artık çıpa olmaktan çıktı. Bu da doğru ama Durmuş Yılmaz'dan sonra gelen başkanların banka kökenli olup olmamasını o kadar önemli bulmuyorum ben. Başkanlar içeriden mi, dışarıdan mı o kadar önemli olmaktan çıktı çünkü artık bağımsız davranma eğiliminin yokluğu, atamanın en önemli kriteri haline geldi. Para politikası kurulu üyeleri

de başkanlar da direnmeye kalktıkları anda görevden alınıyor zaten, biliyorsun. Durum o kedi fıkrasındaki gibi. Kediye durdurma yeteneğinden yoksun farelerin açmazı yani. Sizi bilmiyorum ama ben Merkez Bankası Başkanı'nın demec verdiğiğine denk geldiğim bir televizyonun sesi kısılmış olsa, dönüp de televizyonun sesini açma zahmetine katlanmam. Sesini duymamla sadece ağzını oynattığını görmem (hatta onu bile görmemem) arasında hiçbir fark yok bence. Öyle çünkü Başkan'ın ne dediğinin hiç önemi yok artık. Siz sesi açıp dinleyeyim diyor musunuz? Ya da para politikası kurulu kararlarını okumaya zahmet ediyor musunuz? Ben etmiyorum şahsen. Hiçbir kıymet-i harbiyesi kalmadı çünkü.

► **Mahfi Eğilmez:** Orta vadeli programı da okumuyoruz.

► **Serdar Sayan:** Aynen onu diyecektim ben de. Zaten yayınlanana kadar hükmü ortadan kalkıyor OVP'nin. Bütçe bile meclise sunulana kadar bir sürü kaleme ayrılan miktarlar anlamsız hale geldi.

► **Mahfi Eğilmez:** Kalkmasa bile, Hocam son iki üç taneyi okuyunca sonuncuyu okumuyorsun.

► **Ömer Faruk Çolak:** Yine de daha iyi olabilirdi. Bir somut örnek vereyim, Merkez Bankası'nın İstanbul'a

taşınmasını engelleyen kişi Durmuş Yılmaz'dı. Biliyorsun, bu sene taşınıyor.

► **Serdar Sayan:** O zaman öyleydi ama şimdi engellemeye kalkan alınıyor görevden. Onu söylemeye çalışıyorum, dik duran görevde kalamıyor. Yapılacak işi de sonunda dik durmayan birine yaptırılıyor. Bu arada görüş ayrılığı yaşayan Merkez Bankası başkanlarından hiçbiri istifa etmedi, hepsi görevden alındı. O da ilginç.

► **Ömer Faruk Çolak:** Merkez bankasının başkentte olmadığı altı-yedi ülke var. İki tanesi gelişmiş ülke; birisi Almanya, diğeri Hindistan. Onların da nedeni Hindistan başkentini değiştirdi, Almanya'daysa Berlin o tarihte işgal altındaydı. Merkez Bankası'nın başkentten İstanbul'a gitmesinin ciddi anlamı var, öyle sadece iki binayla 4000-5000 personeli taşımak değil anlamı. Bunu belki ayrı bir oturumda konuşmak lazım. Bu çok önemli, çünkü o banka Ankara'da kuruldu.

► **Serdar Sayan:** Tabii benim buna hiçbir itirazım yok. Durmuş Bey'i de takdir ediyorum ona direndiği için. Şu anda herhangi önemli bir konuda direnen –bu konu faiz konusu olabilir, taşınma konusu olabilir, fark etmez– olursa...

İKLİM KRİZİNİN FARKINA VAR!

EKOLOJİK BİR TOPLUM YARATMAK Devrimci Bir Dönüşüme Doğru

FRED MAGDOFF - CHRIS WILLIAMS

Ekolojik Bir Toplum Yaratmak, ekolojik istikrarsızlığı destekleyen bu sistemi değiştirmeye yönelik yapılacak reformların hayati önem taşıdığını vurguluyor fakat asıl önemli olan, bu sistemi sosyo-ekolojik bir devrimle değiştirmek. Toplumu demokratik, eşitlikçi ve adil bir düzende sürdürmek mümkün. Toplum, söylenenin aksine temelde rekabetçi değil, yani doğayla iş birliği içerisinde yaşamak mümkün. Toplumdaki bu temel değişimle ekolojik bir toplum yaratmak mümkün!

Yeşilin Daha Kızıl Tonu Bilim ve Sosyalizmin Kesişimleri

Ian Angus

**Karl Marx'ın Ekososyalizmi:
Sermaye, Doğa ve Ekonomi Politığın
Yarım Kalmış Eleştirisi**

Kohei Saito

**Bir Gurmenin Kapitalizm Rehberi
Yediklerimizin Politik İktisadını Anlamak**

Eric Holt-Giménez

► **Ömer Faruk Çolak:** Olması mümkün değil.

► **Serdar Sayan:** ...o zaman itiraz etmeyecek birisiyle değiştirelim seni, seni şöyle alalım deniyor. Sorun orada.

► **Mahfi Eğilmez:** Bir şey söyleyeyim izin verirseniz. Devlette böyle bir hoşgörü olması lazım. Devlet dediğimiz böyle bir mekanizma olmalı. Ben bu devlette üst düzey bürokratik yaptım. Bürokraside bulunduğum her dönemde, emin olun şimdi dışarıda olduğumdan daha fazla eleştirebildim. Yani Özal zamanında hükümeti eleştirdim ben, böyle karar olmaz diye. Kızdılar mı? Kızdılar. Ama beni görevden alan olmadı. Yani bir hoşgörü vardı ve karşı fikirler dinlenirdi. Demirel de, Ecevit de, Özal da böyle yapardı. Karşı fikirdeki insanları dinlerdi. Hoşlanırdı, hoşlanmazdı o ayrı şey. Böyle bir kültür vardı. Şimdi dışarıdaki insan, o dönemin içerideki insanı kadar eleştiremez duruma geldi.

► **Serdar Sayan:** Çok doğru. Eleştiriden hoşlanmak gerekmiyor; hazmetmek kâfi. Karikatürünün çizilmesi, taklidinin yapılması vs. durumlarında gösterilen hoşgörü de aynı olgunluğun devamı. Ben İslamköy'deki Süleyman Demirel müzesine gittiğimde, Demirel karikatürlerine ayrılan bir salon vardı.

► **Mahfi Eğilmez:** Bir konu daha var, ona da değineyim izin verirseniz. Konuştukça laf lafi açıyor ama AB'ye değindiniz; en iyi çıpa yine bu dedi Ömer Faruk Hocam, Serdar Hoca da onu destekledi. Ekleme istediğim, böyle ikide bir yön değiştirilmez. Türkiye 200 yıldır Osmanlı'dan beri Avrupa'yı hedef almış, gidiyor. Şimdi birden bire aklımıza esiyor Türki Cumhuriyetlere mi yönelsek? Onlarla bir araya mı gelsek? O ayrı bir olay. Öbürünü bozmadan git, hedefin yine AB olsun. Hedef aldığın yere bak? Hedef aldığın yer senden daha geride. Ya da Çin ve Rusya'yla birlikte Şangay Birliği'ne mi girelim? Bizim hedefimiz Avrupa. Öteden beri Avrupa bizim hedefimiz. Onun için oradan kopmamak lazım. Girsek de, girmesek de o ideallere, o anlayışa, o değerlere yakın bir sistem kurmamız lazım bizim. Aksi takdirde buradan çıkamıyoruz.

► **Ömer Faruk Çolak:** Benim kastettiğim çıpa da buydu, Mahfi Hocam. Hem iktisadi, hem toplumsal bir şey. AB sadece Gümrük Birliği ya da serbest dolaşım değildir. AB'ye girmek demek, Avrupa'nın toplumsal yaşamına da entegre olmayı gerektiriyor. Yani eğitimden tutun hukuk sistemine kadar.

► **Mahfi Eğilmez:** Bakmayın bizim toplumun da büyük kısmı onu istiyor. Emin olun, vatandaşın değerleri farklı

olabilir ama Avrupalı gibi olmak istiyor. Ona, Orta Doğu'lu gibi yaşa dediğiniz zaman istemiyor. Yine değerleri oraya yakın olabilir ama onun gözü Hollanda'da, Polonya'da vs. Oradakiler gibi olmak istiyor.

► **Ömer Faruk Çolak:** *İktisat ve Toplum Dergisi* olarak pandemiye kadar birçok üniversitede toplantı yaptık. Orada şöyle bir gözlemim oldu; hangi siyasi partiye ya da hangi siyasi görüşe eğilimi olursa olsun, gençlerin ortak bir noktası var: liyakate dayalı bir ülke ve özgürlük istemek. Bu sadece siyasi özgürlük değil; anne babadan özgürlük, kamudan özgürlük, devletten özgürlük. Ben o yüzden çok umutluyum gelecekle ilgili. Çünkü bu çocuklar artık dümenin başına geçecekler. Mevcut siyasi partiler ile toplumsal yapımıza baktığımızda, toplumsal yapının siyasal partilerin mevcut görüş ve çözümlerinden daha önde olduklarını düşünüyorum. Bu da tüm siyasi partiler için bence kötü bir durum. Demek ki çözümle ilgili, toplumu görmekle ilgili bir zaaf içerisindedir, diye düşünüyorum. Mahfi Hocam, Serdar Hocam bu keyifli sohbet için çok teşekkür ediyorum.